

Anne Robberstad

Sivilprosess

5. utgave

FAGBOKFORLAGET

ANNE ROBBERSTAD

SIVILPROSESS

FAGBOKFORLAGET

Forord

Sivilprosess er et grunnleggende fag. Ikke bare for å forstå saksbehandlingen i domstolene, men for å forstå alle former for saksbehandling, både innenfor det offentlige og i private institusjoner. En velfungerende sivilprosess er rettsstatens fundament. Det juridiske studiet skal blant annet kvalifisere til å bli advokat og dommer. Men det skal også sette juristene i stand til å drive god saksbehandling overalt der de får sitt virke. De grunnleggende ledetrådene for prosessreglene har stor overføringsverdi til andre arenaer enn advokatkontoret og rettssalen.

Denne boken skal gi leseren innsikt i de viktigste reglene i sivilprosessen, basert på tvisteloven av 2005 og domstolloven av 1915. Med «de viktigste» sikter jeg for det første til de reglene som viser systemets grunnleggende trekk, regler som er utledet av de viktigste prinsippene for hvorledes behandlingen av en sivil sak bør foregå. Dernest tenker jeg på de reglene som det er viktigst å kjenne til i praksis. Jeg legger størst vekt på å formidle forståelse av de reglene som vil bli anvendt ofte, tankegangen bak dem og de viktigste bruksområdene. Boken skal sette leserne i stand til å løse de problemene de vil møte i det praktiske liv, ikke bare ved å slå opp i denne boken, men ved å bruke den metoden boken selv bruker.

Det er nødvendig å ha lovteksten foran seg ved lesingen. Ofte siterer jeg ikke lovteksten, men lar meningsinnholdet i den inngå i det resonnement som føres. Dette kan bli vanskelig å forstå uten å se i loven.

Mange steder har jeg satt henvisninger til forarbeider (Prp eller NOU) i parentes, ikke bare for å gi belegg for teksten, men som en oppfordring til selv å slå opp i forarbeidene. For å få god forståelse av faget bør en også selv lese en del av de rettsavgjørelsene som omtales.

Boken har en kritisk holdning til flere av bestemmelsene i tvisteloven. Det er en del av universitetets program å forholde seg kritisk til det bestående. Forhåpentlig vil det alltid fremgå hva som er forfatterens egne synspunkter og hva som er lovens.

Noen av henvisningene til avgjørelser er satt med fete typer, som **Rt 2005.1036 (Trampoline)**. Dette er gjort for å fremheve henvisningen slik at en med et raskt blikk på siden kan se at det her er en avgjørelse som er viktig i teksten. I noen få sitater er språket modernisert.

Hvert av kapitlene avsluttes med spørsmål som gir mulighet for videre fordykning og til å kontrollere forståelsen av teksten. Les gjerne spørsmålene først, foran hvert kapittel. Gjennom spørsmålene lar jeg

leserne bli medforfattere, idet svaret av og til må finnes på egen hånd, ved å gå direkte til kildene: lovteksten, lovforarbeider og rettsavgjørelser.

Siden fjerde utgave i 2018 er det kommet noen nye lovbestemmelser, bøker og artikler. En del nye rettsavgjørelser er innarbeidet. Delen om bevisbyrde i kap 11 er omarbeidet på grunnlag av min nye bok *Hvem har bevisbyrden?* (2021). For at boken ikke skal bli tykkere og tykkere, noe våre lærebøker har en tendens til, har jeg kuttet i stoff som ikke er så vesentlig.

Det er fint om studentene leser flere enn én fremstilling. Jeg har derfor tatt inn mange henvisninger til Inge Lorange Backers *Norsk sivilprosess* (2020), som er alternativ til min bok i hovedlitteraturen ved Juridisk fakultet i Oslo. Når lærebøker henviser til hverandre, kan studentene lett sammenligne hva andre forfatterne skriver om det samme temaet. Det blir også vist en del til Jens Edvin A. Skoghøys *Tvisteløsning* (2017), som også leses av studenter, og til lovkommentaren til Tore Schei med flere (2013), som er et viktig oppslagsverk i det praktiske rettsliv.

Til denne utgaven har jeg ikke brukt vitenskapelige assistenter. Jeg vil gjenta takken fra forrige utgave til daværende vitenskapelig assistent Sunniva Nicole Rebbestad (nå advokatfullmektig) for hennes omfattende arbeid med å gjøre teksten mer forståelig og leservennlig. Hvis det fortsatt står noe som er vanskelig å forstå, er det ikke hennes skyld. Men en kommer ikke unna at sivilprosess er krevende stoff å lære seg. Det er bare så nødvendig! I hvert fall for alle som skal ha noe med rettsvesenet å gjøre, og det skal mange jurister.

Det er nesten umulig å skrive feilfrie bøker. Tips og tilbakemeldinger, for eksempel om feil, kan sendes anne.robberstad@jus.uio.no.

Oslo i april 2021
Anne Robberstad

Innhold

KAPITTEL I KRAVENE TIL EN GOD PROSESSORDNING	1
1 Sivilprosessens oppgaver	1
2 Prinsippene for hvordan oppgaven bør løses	6
2.1 Prinsippenes status og inndeling	6
2.2 Kontradiksjon	8
2.3 Riktig resultat	12
2.4 Forhandlingsmaksimen	14
2.5 Disposisjonsprinsippet § 11-2	16
2.5.1 Innhold og begrunnelse	16
2.5.2 Saker uten fri rådighet § 11-4	18
2.6 Muntlighet § 9-14	19
2.7 Umiddelbarhet § 21-9	21
2.8 Partsinnsyn § 14-1	21
2.9 Offentlighet, allmennhetens rett til innsyn	22
2.9.1 Adgang til rettsmøter dl § 124	22
2.9.2 Referatadgang dl § 124	22
2.9.3 Innsyn i dokumenter	23
2.10 Overprøvningsmulighet	24
2.11 Andre prosessuelle prinsipper	25
2.12 Noen grunnleggende ledetråder	27
3 Andre krav til saksbehandlingen	28
3.1 Tvistelovens krav	28
3.2 Advokatetikkenes krav	30
4 Domstoler og dommere	31
4.1 Domstolspyramiden	31
4.2 Uavhengighet	33
4.2.1 Av Regjeringen og Stortinget	33
4.2.2 Av opinionen og pressgrupper	34
4.2.3 Av partene og sakens resultat	34
4.3 Habilitet	34
4.3.1 Innledning	34
4.3.2 Reglene i dl § 106	35
4.3.3 Reglene i dl § 108	37
4.3.4 Virkningen av inhabilitet	40

KAPITTEL 2 GRUNNBEGREPER, STRUKTUR OG INTERNASJONALE FØRINGER	42
1 Prosessuelle grunnbegreper	42
1.1 Innledning	42
1.2 Kravet	43
1.3 Spørsmålet	46
1.4 Anførsler	47
1.5 Grunnlag	48
1.6 Påstanden	49
1.7 Prosesshandlinger	51
1.8 Prosesskriv	53
1.9 De tre slags søksmål eller dommer	53
1.10 Endringer underveis § 9-16	54
1.11 Materielle og prosessuelle regler	56
2 Tvistelovens virkeområde og systematikk	57
3 Internasjonale føringer	60
3.1 Internasjonale rettskilder § 1-2	60
3.2 EMK-krav	62
3.2.1 «Access to court»	62
3.2.2 «Åpenbart ugrunnet»	65
3.2.3 «Fair hearing»	66
3.2.4 «Within a reasonable time»	68
3.2.5 Grunnloven § 95	69
3.3 EØS-krav	70
4 Juridisk metode i sivilprosessfaget	72
 KAPITTEL 3 PROSESSFØRUTSETNINGENE	76
1 Hva er prosessforutsetningene?	76
2 Oversikt over prosessforutsetningene og behandlingen av dem ..	77
3 Norske domstolers kompetanse i internasjonale forhold	84
4 Verneting	87
4.1 Alminnelig verneting	87
4.2 Særlige verneting	88
5 Partsevne	90
5.1 Begrepet	90
5.2 Fysiske personer	92
5.3 Juridiske personer	92
6 Prosessdyktighet og partsrepresentanter	94
6.1 Prosessdyktighet	94
6.1.1 Begrepet	94
6.1.2 Umyndige og umyndiggjorte	94
6.1.3 Psykisk syke	94
6.1.4 Manglende saksøkerevne	95
6.2 Partsrepresentanter	95

6.2.1 Lovlige stedfortredere	95
6.2.2 Prosessfullmektiger	96
7 Rettskrav (søksmålgjenstanden)	98
7.1 Rettslig begrunnet krav	98
7.2 Et konkret saksforhold	102
7.3 Teorier om betydningen av pretensjoner	105
8 Rettslig interesse	107
8.1 Generelt om vilkårene	107
8.2 Aktualitet	110
8.2.1 Fastsettelsessøksmål	110
8.2.2 Fullbyrdelsessøksmål	112
8.3 Tilknytning	113
8.4 Pretensjon og realitet	118
8.5 Organisasjoners søksmålsrett § 1-4	119
8.6 Særlig om søksmål om brudd på EMK og GrI	121
9 Administrativ klage	125
10 Tilstedeværelse (ikke fravær)	126

KAPITTEL 4 ALTERNATIV TVISTELØSNING

OG FØRPROSESSUELLE GJØREMÅL	128
1 Innledning	128
2 Megling i konfliktråd	130
3 Kontakt mellom partene	131
4 Tvisteløsningsnemnder	132
5 Utenrettslig megling	133
6 Voldgift	134
7 Behandling i forlikrådet	135
7.1 Megling i forlikrådet	135
7.1.1 Når må en sak behandles i forlikrådet? § 6-2	135
7.1.2 Saksforberedelse og fremmøte	138
7.1.3 Meglingen	139
7.2 Dom i forlikrådet	140
7.3 Kritikken av forlikrådet	143
8 Megling i domstolene	144
8.1 Innledning	144
8.2 Rettsmegling	145
8.3 Alminnelig megling	146

KAPITTEL 5 SAKSFORBEREDELSE, BEVISOPPTAK OG FRISTER . 148

1 Stevning og tilsvar §§ 9-2 og 9-3	148
1.1 Stevningens oppgave	148
1.2 Formalia	149
1.3 Kravet	149
1.4 Påstanden	150

1.5	Begrunnelsen	151
1.6	Bevisene	152
1.7	Grunnlaget for at retten kan behandle saken	152
1.8	Videre behandling, avtaler	153
1.9	Forenklet stevning	153
1.10	Tilsvaret	153
2	Skriftlig saksforberedelse	154
3	Muntlig saksforberedelse	156
4	Plan for videre saksgang, planmøte	157
5	Dom ved enighet § 9-7	157
6	Forenklet domsbehandling § 9-8	158
7	Berammelse og forberedelse av hovedforhandling	161
8	Bevisopptak i rettssak tvl kap 27	162
9	Frister og forkynnelse	163
9.1	Fristregler	163
9.2	Forkynnelser	166
KAPITTEL 6 MØTEPLIKT, FORSØMMELSER, FRAVÆRSDOM OG OPPFRISKNING		
170		
1	Partenes møteplikt til rettsmøter	170
1.1	Begrunnelser for møteplikt	170
1.2	Lovens møteplikt	171
1.3	Gyldig fravær	173
1.4	Innkallingen	174
1.5	«Møterisiko»	174
2	Retting av feil	175
2.1	Mangelfull prosesshandling § 16-5	175
2.2	Unnlatt prosesshandling § 16-6	178
3	Avvisning og fraværdom	179
3.1	Når foreligger fravær? § 16-7 og § 16-8	179
3.2	Avvisning ved fravær § 16-9	180
3.3	Dom ved fravær § 16-10	180
4	Oppfriskning	183
4.1	Det nye oppfriskningsinstituttet	183
4.2	Vilkårene § 16-12	184
KAPITTEL 7 MIDLERTIDIG SIKRING		
188		
1	Tvangskraft og midlertidig sikring	188
2	Arrest tvl kap 33	190
2.1	Kravet	190
2.2	Sikringsgrunnen	191
2.3	Virkningen av arrest	192
3	Midlertidig forføyning tvl kap 34	193

3.1	Kravet	193
3.2	Sikringsgrunnen	196
3.3	Virkingen av midlertidig forføyning	198
4	Saksbehandlingen tvl kap 32	198
5	Bevissikring utenfor rettssak tvl kap 28	201
5.1	Innledning	201
5.2	Kravet	202
5.3	Sikringsgrunnen	203
5.4	Saksbehandlingen	205
KAPITTEL 8 PROSESSLEDELSE OG PROSESSPOR		209
1	Generelt om prosessledelse og prosesspor	209
2	Formell prosessledelse § 11-5	210
3	Materiell prosessledelse § 11-5	211
4	Aktiv saksstyring	215
5	Skriftlig kontra muntlig behandlingsform	217
6	Småkravprosess	219
6.1	Reglene for dommerens valg av prosesspor	219
6.2	Reglene for beregning av tvistegenstandens verdi	222
6.3	Behandlingsmåten i småkravprosessen	226
KAPITTEL 9 FLERE SAKER, KRAV OG PARTER, INTERVENSJON OG GRUPPESØKSMÅL		230
1	Innledning	230
2	Flere krav: objektiv kumulasjon § 15-1	231
2.1	Flere krav fra saksøker	231
2.2	Egne krav fra saksøkte	232
2.3	Fellesregler	233
3	Flere parter: subjektiv kumulasjon § 15-2	234
3.1	Vilkårene for å ha flere parter	234
3.2	Krav mot tredjeperson	235
3.3	Forholdet mellom prosessfellene § 15-5	236
4	Forening av saker § 15-6	237
5	Intervensjon § 15-3	238
6	Partshjelp § 15-7	239
6.1	Vilkårene	239
6.2	Partshjelperens stilling	242
7	Skriftlige innlegg om allmenne interesser § 15-8	243
8	Prosessvarsel § 15-9	244
9	Gruppesøksmål	244
9.1	Innledning	244
9.2	Vilkårene	247
9.2.1	Fellesvilkår	247

9.2.2	Påmeldingssøksmål § 35-6	250
9.2.3	Utmeldingssøksmål § 35-7	250
9.3	Fremgangsmåte	250
9.4	Grupperepresentanten	251
9.5	Gruppemedlemmenes stilling	252
KAPITTEL IO HOVEDFORHANDLINGEN I FØRSTE INSTANS		254
1	Hovedforhandlingens oppgave	254
2	Rettens sammensetning og styring	256
2.1	Sammensetningen av retten	256
2.2	Meddommere § 9-12	257
2.3	Flere fagdommere § 9-12	259
2.4	Styringen av hovedforhandlingen § 9-13	259
3	Muntlighet og bevisumiddelbarhet	260
3.1	Muntlighet § 9-14	260
3.2	Bevisumiddelbarhet § 21-9	261
3.3	Virkningen av brudd på reglene	265
3.4	Sikring av forklaringenes innhold	265
4	Gangen i hovedforhandlingen § 9-15	267
4.1	Åpningen	267
4.2	Innledningsforedrag	267
4.3	Partsforklaringer § 23-2	268
4.4	Vitneavhør	270
4.4.1	Innledning	270
4.4.2	Vitners møteplikt	271
4.4.3	Vitners forklaringsplikt	271
4.5	Realbevis og sakkyndige	274
4.6	Prosedyre	277
4.7	Avslutningen § 9-17	277
4.8	Stansing og utsettelse	278
KAPITTEL II MER OM FØRING OG VURDERING AV BEVIS		280
1	Oversikt over bevisene	280
2	Bevisbegrepene	280
3	Fri bevisføring og unntakene fra dette	282
4	Bevisforbud og bevisfritak	288
4.1	Innledning	288
4.2	Bevisforbudene	289
4.2.1	Hensynet til staten og dens øverste organer	289
4.2.2	Beskytte fortroligheten	290
4.2.3	Vandel og troverdighet	294
4.2.4	Utilbørlig opprinnelse	294
4.3	Bevisfritakene	298
4.3.1	Fortroligheten	298

4.3.2	Personers adferd, anseelse og velferd	298
4.3.3	Forretningshemmeligheter	299
4.3.4	Pressens kildevern	299
5	Bevisbedømmelse og beviskrav	300
5.1	Fri bevisbedømmelse	300
5.2	Bevisbyrde	302
5.3	Beviskrav	309
5.4	Bevisbedømmelse i praksis	314
KAPITTEL 12 RETTENS AVGJØRELSER		319
1	På kammerset	319
2	Avgjørelsesformene	319
2.1	Avgjørelsens hierarki	319
2.2	Dommer	322
2.3	Kjennelser	322
2.3.1	Innledning	322
2.3.2	Avvisningskjennelser	322
2.3.3	Hevningskjennelser	323
2.3.4	Prosessledende kjennelser	323
2.4	Beslutninger	323
2.5	Rettsforlik	323
3	Avgjørelsens saksbehandlingsregler	325
3.1	Hvilken dommer? § 19-2	325
3.2	Rådslagning og votering § 19-3	325
3.3	Avsigelsen § 19-4	327
3.4	Retting og omgjøring	327
3.5	Avgjørelsens utforming	328
4	Begrunnelsen av dommer § 19-6	329
4.1	Begrunnelsens betydning	329
4.2	Reglens systematikk	330
4.3	Saksfremstillingen	330
4.4	Partenes anførsler	331
4.5	Rettens vurdering	332
4.5.1	Bevisvurderingen	332
4.5.2	Rettsanvendelsen	334
5	Rettens forhold til partenes prosesshandlinger § 11-2	335
5.1	Innledning	335
5.2	Rettens forhold til kravene	336
5.3	Rettens forhold til påstandene	338
5.4	Rettens forhold til partenes faktiske anførsler	340
5.5	Rettens forhold til bevisene	343
5.6	Rettens forhold til partenes juridiske anførsler § 11-3	344
5.7	Forholdet mellom retten og partene	345
5.8	Konsekvensene av kompetanseoverskridelse	345

KAPITTEL 13	ANKE OG GJENÅPNING	347
1	Mulighetene for overprøving	347
2	Anke over dommer	350
2.1	Ankerett, ankesum, ankegebyr og ankefrist	350
2.1.1	Ankerett § 29-8	350
2.1.2	Ankesum § 29-13	350
2.1.3	Ankegebyr	351
2.1.4	Ankefrist § 29-5	352
2.2	Ankeerklæring, motanke og saksforberedelse	352
2.3	Den gamle todelingen av anker: innhold og saksbehandling	355
2.4	Anke over dommens innhold	357
2.4.1	De to typer av feil	357
2.4.2	Beskrivelsen av ankegrunnene § 29-9	358
2.4.3	Rettens forhold til ankegrunner og ankegjensstand § 29-20	359
2.4.4	Silingen, behandlingen og utfallet	360
2.5	Anke over saksbehandlingen	363
2.5.1	De enkelte saksbehandlingsfeilene § 29-21	363
2.5.2	Beskrivelsen av ankegrunnene § 29-9	367
2.5.3	Rettens forhold til ankegrunner og ankegjensstand § 29-20	367
2.5.4	Silingen, behandlingen og utfallet	367
3	Anke over kjennelser og beslutninger	371
4	Gjenåpning	376
KAPITTEL 14	RETTSKRAFT	382
1	Definisjon og begrunnelse	382
1.1	Alminnelige forklaringer	382
1.2	De tre begrepsparene	383
1.3	Definisjon	383
1.4	Bindende for hvem?	384
1.5	Begrunnelse	386
1.6	Litispensens § 18-1	387
2	Avvisningsregelen § 19-15 (3)	387
3	Den positive virkningen § 19-15 (2)	389
4	Tidspunktet § 19-14	390
5	Hvilke avgjørelser har rettskraft?	391
6	Hva er det som er rettskraftig avgjort?	393
6.1	Hvor i dommen finnes kravet?	393
6.2	Identitetsspørsmålet	393
6.3	De ulike metodene	394
6.3.1	Utgangspunkt	394
6.3.2	Grunnlagsmetoden	395
6.3.3	Rettsfølgemetoden	396

6.3.4	Faktum-metoden	397
6.3.5	Kravtypemetoden	398
6.4	«Facta supervenientes»	400
6.5	Særlig om erstatning for personskade	401
7	Hvem har dommen virkning for? § 19-15 (1)	402
7.1	Hovedregel: bare for sakens parter	402
7.2	Unntak	404
7.3	Spesialreguleringer	407
KAPITTEL 15 SAKSOMKOSTNINGER OG FRI RETTSHJELP		409
1	Økonomien i det hele	409
2	Saksomkostningsreglene	411
2.1	Hovedregelen	411
2.2	Unntakene	413
2.3	Hva kostnadene omfatter	414
2.4	Forholdet mellom klienten og advokaten	417
3	Fri rettshjelp	417
3.1	Generelt om fri rettshjelp	417
3.2	Fritt rettsråd	421
3.3	Fri sakførsel	421
3.4	Inntekts- og formuesgrenser, egenandel	422
3.5	Stykkprisreglene	423
4	Rettskjøpsforsikring	423
LITTERATUR OG LOVFORARBEIDER		426
1	Litteratur	426
2	Lovforarbeider	435
REGISTER OVER HØYESTERETTSAVGJØRELSE		437
EMD-REGISTER		443
STIKKORD		444

Forkortelser

art	artikkel
bl a	blant annet, blant andre
EF	Det europeiske fellesskap
EFTA	European Free Trade Association (Det europeiske frihandelsforbund)
EMD	Den europeiske menneskerettsdomstol
EMK	Den europeiske menneskerettskonvensjon av 4.11.1950
EU	Den europeiske union
EØS	Det europeiske økonomiske samarbeidsområde
f eks	for eksempel
i f	in fine (i slutten av)
jfr	jamfør
JV	Jussens Venner, norsk juridisk tidsskrift redigert av studenter
kap	kapittel, kapitler
LDN	Likestillings- og diskrimineringsnemnda
LoR	Lov og Rett, norsk juridisk tidsskrift
m fl	med flere
NOU	Norges offentlige utredninger. Brukt alene står det for: NOU 2001:32 Rett på sak, bind A og B. De to bindene er paginert fortløpende, bind B går fra s 645.
nr	nummer
pkt	punkt
Prp	proposisjon. Brukt alene står det for: Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)
RG	Rettens Gang
Rt	Norsk Retstidende
sml	sammenlign
SP	FNs konvensjon av 16.12.1966 om sivile og politiske rettigheter
TfR	Tidsskrift for Rettsvitenskap, nordisk juridisk tidsskrift
TfS	Tidsskrift for Strafferett, norsk juridisk tidsskrift

Vær oppmerksom på feilpaginering i elektroniske forarbeider: Det gjelder bl a NOU frem til 2002 og proposisjoner frem til sesjonen 2001–2002. Bruk derfor alltid PDF-versjonen når du skal slå opp sidehenvisninger.